

**ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ
ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

У статті представлена модель ключових індикаторів ефективності управління економічною стійкістю торговельного підприємства, на основі показників якої проведена інтегральна оцінка економічної стійкості. Обґрунтована шкала значень інтегрального показника економічної стійкості на основі даних господарської діяльності торговельних підприємств Донецької області.

Ключові слова: економічна стійкість, інтегральна оцінка, ефективність, операційна діяльність.

Однією з головних умов виживання та розвитку підприємства в сучасних, достатньо складних умовах функціонування є його економічна стійкість, високий рівень якої забезпечує конкурентоспроможність та прибутковість. Проблема оцінки економічної стійкості набуває актуальності, тому що її результати є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо подальшого розвитку підприємства.

В сучасній економічній літературі не склалося чіткого визначення системи показників, що дозволяє оцінити рівень економічної стійкості підприємства. Також основні існуючі методики оцінки економічної стійкості не враховують специфіку діяльності торговельних підприємств.

Метою даної статті є здійснення оцінки економічної стійкості торговельних підприємств Донецької області на основі інтегрального показника.

Методичне забезпечення проведення аналізу економічної стійкості на даний момент включає в себе різноманітні інструменти та алгоритми аналітичних розрахунків. Проблеми обґрунтування методичного інструментарію та порядку проведення аналізу економічної стійкості в своїх роботах розглядали такі науковці, як Костирко Л.А., Гросул В.А., Ареф'єва В.О., Брянцева І.В., Гончар І.В., Бланк І.О., Мельник Л.Г. та інші. Але, на нашу думку, виходячи з того, що завдання управління економічною стійкістю на сучасному етапі розвитку економіки значно поширюються та ускладнюються, методика аналізу повному обсязі ще не знайшла свого відображення та потребує комплексного підходу з урахування специфіки галузі роздрібної торгівлі.

Комплексний підхід до аналізу будь-якого економічного об'єкту передбачає необхідність оцінки значної кількості факторів та показників. Великі обсяги інформації при індивідуальному дослідженні взаємопов'язаних показників фактично не дають змогу зробити обґрунтований, загальний висновок щодо розвитку досліджуваного економічного явища, системи чи показника.

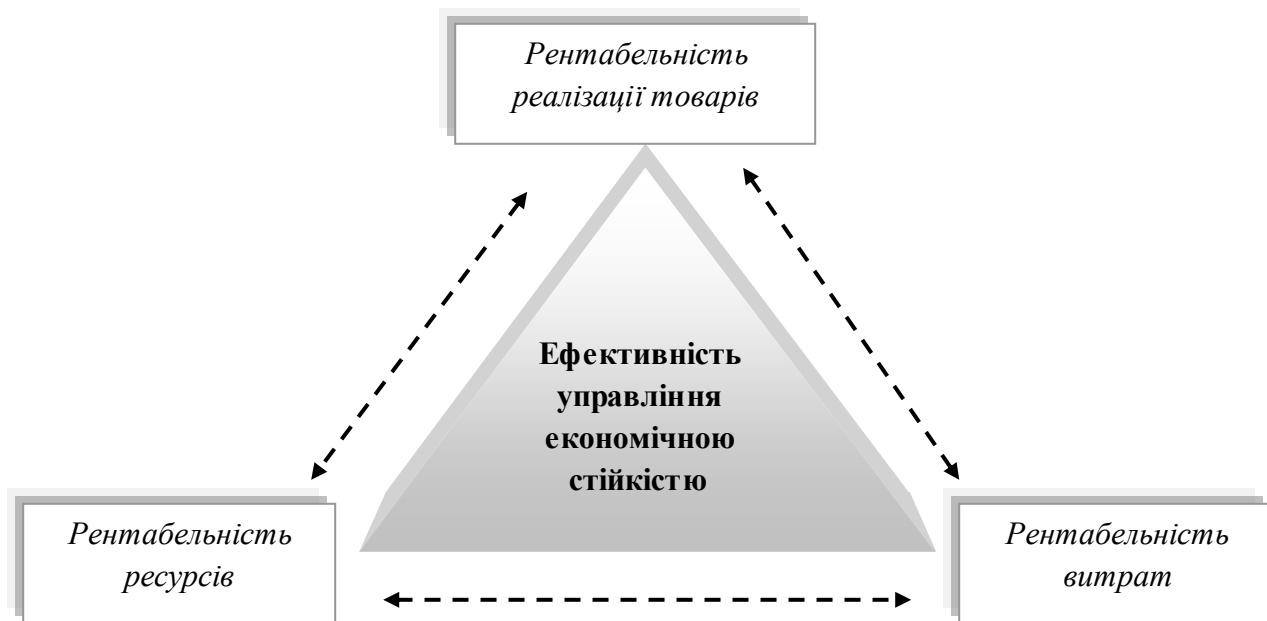
Тому сучасна теорія та практика аналізу економічних систем та показників використовує формалізований метод об'єднання значної кількості аналітичних характеристик до основних, узагальнюючих показників, які називають інтегральними.

Інтегральна оцінка доповнює і розширює можливості традиційного аналізу, базується на використанні вже існуючих методів оцінки та системи показників, а також дає змогу порівнювати показники з різною розмірністю та ознаками [3]. Значення інтегральних показників можна використовувати для обґрунтування управлінських рішень, для оцінки ефективності їх реалізації на рівні всіх суб'єктів господарювання.

Показники, що входять до системи оцінювання, повинні обґрунтовувати розвиток досліджуваного об'єкту, та мати алгоритми формування інтегральних показників, що дають змогу отримати певний діагноз щодо рівня економічної

стійкості торговельного підприємства, та оцінити можливий потенціал подальшого розвитку.

Методологічний підхід до інтегральної оцінки економічної стійкості торговельного підприємства будується на основі заздалегідь встановлених пріоритетів дослідження об'єкта, а саме показників ефективності операційної діяльності. Виходячи з цього, доцільно певним чином структурувати підхід до кожного елемента діагностики як фактора, що впливає на рівень економічної стійкості (рис.1). Отже, погіршення будь-якого індикатора має істотне значення для досягнення високого рівня економічної стійкості, оскільки вони є визначальними факторами впливу.

Рис.1. Модель ключових індикаторів ефективності управління економічною стійкістю торговельного підприємства

Підтримання високого рівня ефективності управління операційної діяльності на підприємстві, а отже і досягнення високого рівня економічної стійкості, обумовлено трьома основними аспектами:

- забезпечення формування позитивного фінансового результату від реалізації (рентабельність реалізації);
- забезпечення ефективного використання ресурсів підприємства (рентабельність ресурсів);

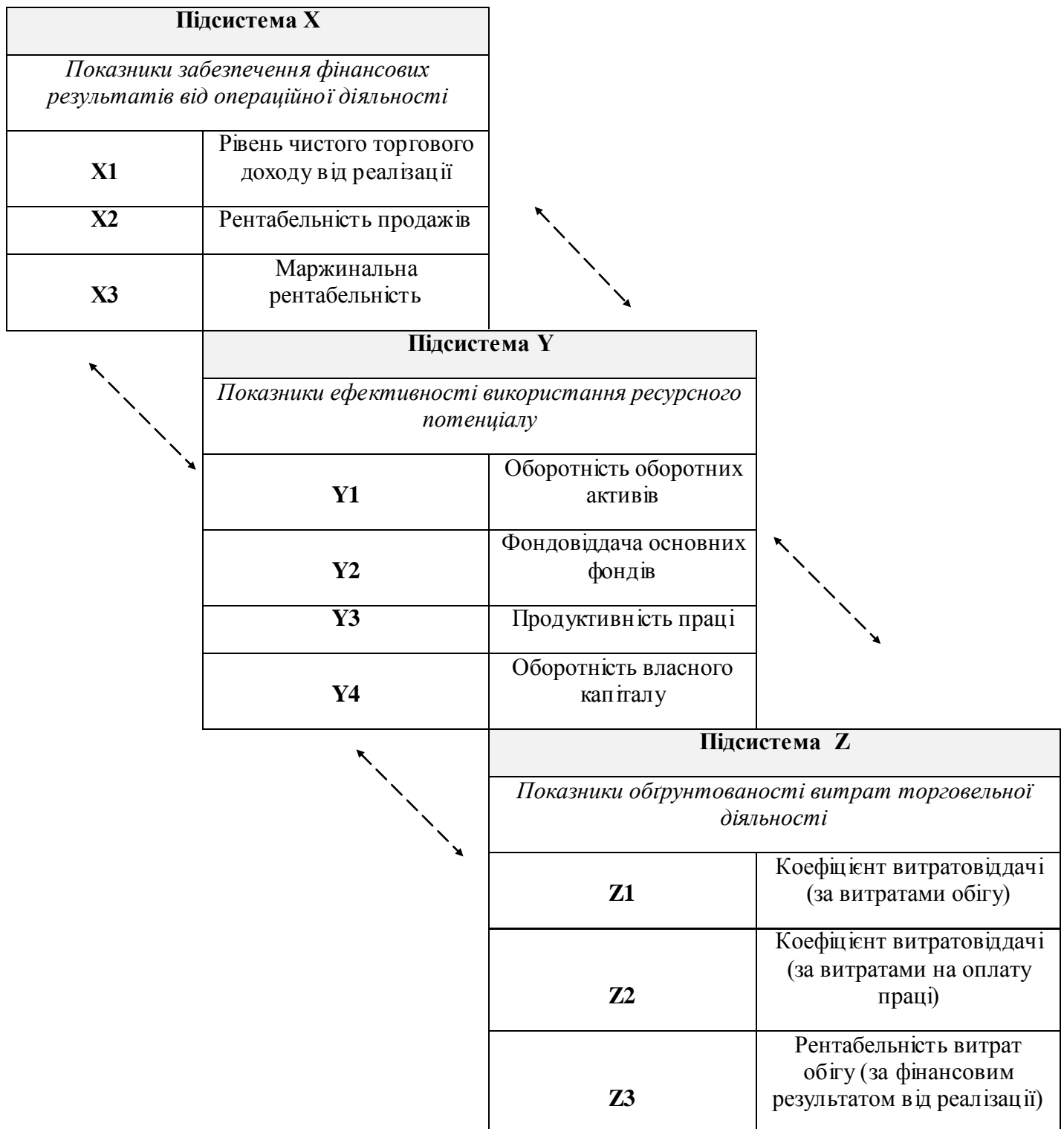
- обґрунтованість витрат операційної діяльності (рентабельність витрат).

В цьому випадку поняття ефективного управління економічною стійкістю на торговельному підприємстві використовується як інтегральна характеристика співвідношення між рентабельністю реалізації товарів, рентабельністю ресурсів та рентабельністю витрат. Це обумовлює використання такого інструменту діагностики, як інтегральна оцінка для визначення рівня економічної стійкості.

Розроблена модель ключових індикаторів ефективності управління економічною стійкістю на підприємстві та проведений аналіз існуючих в літературі підходів до оцінювання діяльності підприємств, дозволив сформулювати систему факторних оцінок, яка включає три цільові підсистеми (рис.2.).

Вибір показників, що входять до трьох підсистем факторних оцінок заснований на основі наступних положень, що характеризують процес відбору показників до економічних систем оцінювання:

- перевагу слід віддавати показникам, що мають динамічний характер, а не тим, що є стабільними чи повільно міняються в часі [5];
- для опису системи будь-якої складності цілком достатньо 9-10 критеріїв;
- показники повинні створювати передумови для проведення оперативної та комплексної оцінки;
- показники повинні описувати дію найбільш вагомих чинників;
- формування системи показників повинне ґрунтуватися на поєднанні двох принципів – повнота охоплення факторів впливу та мінімальна кількість показників [4].

Рис. 2. Система факторних оцінок рівня економічної стійкості на торговельному підприємстві

Для розрахунку інтегральної оцінки економічної стійкості (P) застосована наступна формула:

$$P = \frac{1}{n} \cdot \left(\sum_{j=1}^n \alpha_j \cdot \frac{P_j^0}{P_j^*} \right), \quad (1)$$

де n – кількість показників, що використовуються при розрахунку інтегральної оцінки;

α_j – коефіцієнт вагомості j -го показника факторних оцінок економічної стійкості;

P_{0j} – рівень реалізації j -го показника факторних оцінок економічної стійкості;

P_{j}^* – еталонна оцінка j -го показника факторних оцінок економічної стійкості.

Вагомість показників була встановлена методом експертних оцінок шляхом анкетування робітників досліджуваних підприємств, при цьому слід дотримуватися виконання наступної умови: $0 < \alpha_j \leq 1$.

Після проведених розрахунків за 21 досліджуваними підприємствами Донецької області, що розбиті на три кластери, отримуємо середні значення інтегральних оцінок кожної з підсистем показників факторних оцінок за кластерами та загальний інтегральний показник економічної стійкості.

Проведення інтегральної оцінки дозволило здійснити групування досліджуваних підприємств за рівнем економічної стійкості (рис.3.).

Обґрунтування інтервалів значення інтегральних показників економічної стійкості та побудова шкали оцінки здійснена на основі узагальненої оцінки середніх величин (табл.1).

Відповідно визначених інтервалів значень інтегральної оцінки сукупність підприємств характеризується наступним чином: дуже високий рівень економічної стійкості спостерігається у ТОВ "Фелбіс", ЗАТ "Торгівельний дім "Донбас-Ліберті", ПП "Сокіл", КМП "Сарепта і К", що відносяться до кластеру В, за виключенням першого підприємства, яке належить кластеру А.

Інтервал значень інтегральної оцінки	Рівень економічної стійкості	Підприємство	Значення I_j	Кластер
$I_j < 0$	дуже низький	ТОВ "Торгсервис" ТОВ "ТД Райдуга" ПП "Магнолія" ТОВ "Альпекс-ЛТД"	- 0,202 - 0,119 - 0,046 - 0,011	С С С С
$0,06 \leq I_j \leq 0,09$	низький	ЗАТ «Продторг» ЗАТ «Донецькриба» ЗАТ «Універсалторг» ТОВ «Дончанка»	0,082 0,073 0,059 0,065	А А А А
$0,091 < I_j \leq 0,12$	середній	ЗАТ "Луганський торговий дім" ТОВ "Меркурій" ТОВ "Планета" ТОВ "Арміда" ТОВ "Хозмаркет" ЗАТ "Торгівельний дім "Веста"	0,098 0,117 0,092 0,094 0,112 0,118	А А А А А В
$0,13 < I_j \leq 0,17$	високий	ТОВ "Простор" ТОВ "АТБ Маркет" ТОВ "Атлант"	0,135 0,150 0,171	А А В
$0,199 < I_j$	дуже високий	ТОВ "Фелбіс" ЗАТ "Торгівельний дім "Донбас-Ліберті" ПП "Сокіл" КМП "Сарепта і К"	0,199 0,186 0,194 0,192	А В В В

Рис.3. Визначення рівня економічної стійкості торговельних підприємств Донецької області на основі інтегральної оцінки за 2011 р.

Шкала значень інтегральної оцінки рівня економічної стійкості торговельних підприємства

Інтервал значень інтегральної оцінки	Рівень економічної стійкості	Характеристика стану підприємства
$I_j < 0$	дуже низький	Підприємство збиткове, неефективно використовуються ресурси підприємства, необґрунтовано високий рівень витрат; кризовий стан.
$0,06 \leq I_j \leq 0,09$	низький	Підприємство отримує чистий прибуток, але операційна діяльність є збитковою, неефективне використання ресурсів та управління збутом; нестабільний стан.
$0,091 < I_j \leq 0,12$	середній	Підприємство отримує прибуток, але показники віддачі витрат достатньо низькі, не всі види ресурсів використовуються ефективно; низький рівень стабільності.
$0,13 < I_j \leq 0,17$	високий	Підприємство стабільно отримує прибуток, показники ефективності використання ресурсів та віддачі витрат достатньо високі; стабільний стан.
$0,199 < I_j$	дуже високий	Підприємство має високі показники рентабельності, отриманий прибуток дозволяє розширювати діяльність, висока витрато віддача; стабільний стан, що забезпечує запас стійкості.

Самий нижчий рівень економічної стійкості спостерігається на підприємствах кластеру С, які і на попередніх етапах дослідження мали найменші показники ефективності управління операційною діяльністю та отримали збиток від реалізації товарів у звітному році.

Висновки: таким чином, в теперішній час, все більш важливими та актуальними для торговельних підприємств стають питання економічної стійкості, ефективне управління якою є підґрунтям для стійкого функціонування підприємства та постійного розвитку і прибутковості. Прийняття ефективних управлінських рішень, перш за все, має засновуватися на комплексному, всебічному аналізі ситуації.

Інтегральна оцінка економічної стійкості торговельного підприємства дозволяє оцінити як загальний рівень стійкості на основі розробленої шкали, так і окремі її елементи.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі можна вважати розробку системи стратегічних рішень щодо подальшого підвищення рівня економічної стійкості торговельного підприємства на основі інтегрального показника.

Література:

1.Безкревна А.Л. Організація і методика економічного аналізу продажу товарів населенню в кредит // Економічний аналіз. – 2008, вип.3 (19)., С.135-137.

2.Мілінчук О.В. Інтегральна оцінка фінансового потенціалу підприємств харчової промисловості Житомирського регіону // Університетські наукові записки. – 2009, № 2(30)., С.368-373.

3.Рушишин Н.М., Львівська К.А. Інтегральна оцінка ефективності функціонування торговельних підприємства та методи розрахунку інтегральних показників // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2007, вип.17.5., С.176 – 180.

4.Самуляк В.Ю. Система факторних оцінок рівня розвитку підприємств // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: збірник наукових праць / Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2009 – 657: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи, становлення і проблеми розвитку., С.83-94.

5.Сагалакова Н.О. Система показників-індикаторів економічної діагностики діяльності торговельного підприємства //Вісник Хмельницького національного університету 2010, №2, Т.2., С.19-23.

6.Шамрін Р.В. Розробка методики оцінки економічної стійкості підприємств // Вісник Запорізького національного університету. – 2010, № 4(8)., С.103-107.

7.Отченашенко О.А. Методичні підходи до оцінювання економічної стійкості підприємства // Вісник ЖДТУ. – 2011, № 4 (58), с.89-92.